

Андрій Голод, д. е. н.

Орислава Коркуна, к. е. н.

Юлія Феленчак, к. е. н.

*Львівський державний університет фізичної культури імені Івана
Боберського, Україна*

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТУРИСТИЧНОГО ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Andrii Holod, ScD in Economics

Oryslava Korkuna, PhD in Economics

Yuliia Felenchak, PhD in Economics

Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi, Ukraine

INSTITUTIONAL ENVIRONMENT OF TOURISM AND HOSPITALITY INDUSTRY IN UKRAINE UNDER DECENTRALIZATION

The paper deals with the analysis of tourism and hospitality industry institutional environment in Ukraine under decentralization. The existing institutional environment is unbalanced and contradictory. At the same time, the initiated decentralization processes create new opportunities for the development of tourism and hotel and restaurant business at the local community level. Particularly promising is the development of rural tourism estates, which can provide significant additional income to the local budgets of small communities. The successful development of the tourism and hotel and restaurant business at the local level requires further improvement of the regulatory and legal support of recreational and tourist activities in Ukraine.

Keywords: tourism, hospitality, business, decentralization, local communities, legislation.

Постановка проблеми. Українське значення для забезпечення стабільності та ефективності функціонування туристичного та готельно-ресторанного бізнесу має інституційне середовище, що характеризується досить складною структурою та може аналізуватися на різних ієрархічних рівнях – держави, регіонів та територіальних громад. В умовах політики децентралізації, яка в останні роки успішно впроваджується в Україні, інституційне середовище розвивається у новому напрямі, що дає змогу гарантувати сталий розвиток індустрії туризму та гостинності на локальному рівні через зростання ролі місцевих громад у процесах управління регіональним розвитком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти формування інституційного середовища розвитку туризму в Україні перебували в центрі уваги таких науковців як Ю. Алексєєва¹, В. Биркович², С. Галасюк³, Н. Гостєва⁴, Є. Козловський⁵,

¹ Алексєєва, Ю. В. (2005). Державне регулювання розвитку туристичної галузі України в контексті досвіду Франції: *автореферат дисертації на здобуття наукового ступеню кандидата наук з державного управління*. Одеса: Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

² Биркович, В. І. (2007). Удосконалення державного регулювання розвитку туризму на регіональному рівні. *Стратегічні пріоритети*, 4 (5), 157-163.

³ Галасюк, С. С. (2007). Необхідність удосконалення державного регулювання сфери туризму України. *Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи*, 67-73.

⁴ Гостєва, Н. П. (2012). Адміністративний механізм державного регулювання туристичної галузі України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 12. <<http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=513>> (2018, липень, 20).

⁵ Козловський, Є. В. (2008). Державне регулювання в галузі туризму: становлення та розвиток в Україні: *автореферат дисертації на здобуття наукового ступеню кандидата наук з державного управління*. Київ: Національна академія державного управління при Президентові України.

О. Чеченя¹ та ін. Варто зауважити, що згадані автори досліджували передусім питання державного регулювання розвитку туристичної сфери. У той же час, І. Безуглий², Д. Стеченко³ фокусували свою увагу на проблемах державно-приватного партнерства в рекреаційно-туристичній сфері України, а М. Ільїна та І. Шпильовий⁴ аналізували вплив на розвиток туризму децентралізації управління сільськими територіями. Саме останній напрям досліджень є не лише новим, але й, на наш погляд, особливо перспективним, адже дає змогу розробити концептуальні засади стратегічного управління розвитком туристичного та готельно-ресторанного бізнесу в нових умовах.

Мета статті. З огляду на це метою статті є аналіз інституційного середовища індустрії туризму та гостинності в Україні в умовах підвищення ролі місцевих громад в процесах управління соціально-економічним розвитком регіонів.

Виклад основного матеріалу. Насамперед слід розрізняти загальносистемне та специфічне інституційне середовище туристичного та готельно-ресторанного бізнесу. Загальносистемне формує група нормативно-правових актів, що регулюють питання комунальної власності, адміністративно-територіального поділу держави, сталого розвитку продуктивних сил територіальних громад, фінансової самодостатності просторових формувань, безпечної життєдіяльності громадян та туристів. Специфічне інституційне середовище складають правові засади функціонування органів місцевого самоврядування, органів місцевої виконавчої влади, регіональних ринків товарів та послуг, правоохоронної діяльності на локальному рівні.

Інституційне середовище не лише створює передумови для прискореного розвитку продуктивних сил регіону, а й формує механізми регулювання процесів, що протікають на загальнодержавному та регіональному рівнях, перетворюючись таким чином у вагомий фактор модернізації регіональних туристичних систем⁵.

Розглянемо детальніше зміст та перспективні напрями формування інституційного середовища сфери туризму та гостинності в Україні.

На думку фахівців, взаємини держави і ринку туристичних послуг можна умовно розділити на відносини щодо:

- стимулювання підприємництва в сфері туризму;
- охорони навколишнього середовища, в тому числі природних рекреаційних туристичних ресурсів;
- охорони життя, здоров'я, захисту прав та інтересів споживачів туристичних послуг⁶.

Досить вичерпний перелік цілей і напрямів державного регулювання у сфері туризму викладений у Законі України «Про туризм». Зокрема, відповідно до цього нормативно-правового акту, основними цілями державного регулювання в галузі туризму є:

- 1) забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав;
- 2) безпека туризму, захист прав та законних інтересів туристів, інших суб'єктів туристичної діяльності та їх об'єднань, прав та законних інтересів власників або користувачів земельних ділянок, будівель та споруд;
- 3) збереження цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональне використання, охорона культурної спадщини та довкілля, врахування державних і громадських інтересів при плануванні та забудові територій;

¹ Чеченя, О. (2013). Державне регулювання галузі туризму в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*, 43 (2), 301-308.

² Безуглий, І. В. (2016). Наукове забезпечення державно-приватного партнерства в рекреаційно-туристичній сфері України. *Туристичний, готельний і ресторанный бізнес: інновації та тренди: тези Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7 квітня 2016 р.)*, 16-17.

³ Стеченко, Д. М., Безуглий, І. В. (2014). Імператив державно-приватного партнерства в рекреаційно-туристичній сфері України. *Регіональна економіка*, 4, 136-146.

⁴ Ільїна, М. В., Шпильовий, І. М. (2016). Децентралізація управління сільськими територіями та її вплив на розвиток туризму. *Економіка та суспільство*, 2. <<http://www.economyandsociety.in.ua/journal-2/9-articles-2/108-iljina-m-v-shpilovij-i-m>> (2019, липень, 20).

⁵ Голод, А. П. (2017). *Безпека регіональних туристичних систем: теорія, методологія та проблеми гарантування*. Львів: ЛДУФК.

⁶ Пуцентейло, П. Р. (2007). *Економіка і організація туристично-готельного підприємництва*. Київ: Центр учбової літератури, 40-42.

4) створення сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, підтримка пріоритетних напрямів туристичної діяльності¹.

Водночас, пріоритетними напрямами державної політики в галузі туризму визначено:

- 1) удосконалення правових засад регулювання відносин у галузі туризму;
- 2) забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць;
- 3) розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму;
- 4) розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку;
- 5) створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання;
- 6) забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб².

Незважаючи на наявність законодавчих норм, їх реалізація залишається незадовільною. Це пов'язано як із відсутністю дієвих механізмів досягнення відповідних цілей, так і з їх декларативним характером, що не підтверджений на сучасному етапі програмною документацією, зокрема, на регіональному рівні. З огляду на це, низка науковців пропонує власні підходи до визначення напрямів та інструментів державного регулювання у сфері туризму та гостинності.

Для вирішення більш конкретних завдань, як наприклад модернізація туристичного та готельно-ресторанного бізнесу, необхідна розробка дієвих механізмів, які можуть бути поділені на адміністративні, економічні та організаційні. Додатково, на наш погляд, розглядаючи шляхи вирішення актуальних проблем розвитку туризму і гостинності, необхідно застосовувати і соціальний механізм.

Актуальним питанням реформування системи державного регулювання розвитку туризму є удосконалення механізмів фінансового забезпечення діяльності туроператорів та внесення відповідних змін до Закону України "Про туризм". Відповідно до статті 15 цього Закону, туроператор та турагент зобов'язані здійснити фінансове забезпечення своєї цивільної відповідальності перед туристами, тобто мати на рахунку відповідну суму коштів, що може бути використана для відшкодувань клієнтам у разі банкрутства чи неплатоспроможності компанії³. Станом на 2019 рік, мінімальний розмір фінансового забезпечення туроператора має становити не менше 20 тис. євро, а турагента – 2 тис. євро. Відповідно до чинного законодавства, таке фінансове забезпечення здійснюється гарантією банку чи іншої кредитної установи. Водночас для закладів готельно-ресторанного господарства такі механізми фінансового забезпечення цивільної відповідальності не застосовуються, що призводить до певних диспропорцій інституційного середовища.

Підсумовуючи, зазначимо, що загальнодержавне інституційне середовище розвитку туризму та гостинності є достатньо розвиненим, однак суперечливим та мінливим, що зумовлює складність впровадження модернізаційних заходів на регіональному рівні.

З огляду на це, слід звернути увагу на те, що модернізаційний вектор інституційного середовища має бути спрямований на децентралізацію владних повноважень через підвищення ролі територіальних громад у системних перетвореннях на базовому рівні суспільних систем. Адже у чинному Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» не збалансовані їхні права й обов'язки, передусім у сфері економіки, соціального захисту населення, раціонального природокористування та охорони довкілля.

Оскільки у центрі державотворення має перебувати людина, то саме людський потенціал є базисом формування конкурентних переваг, а діяльність людини, як носія інноваційності, забезпечить капіталізацію можливостей регіональних суспільних систем.

З урахуванням того, що туристичний потенціал в онтологічному вимірі є переважно регіональним за походженням, особливого значення набуває створення релевантного правового поля для діяльності місцевих органів виконавчої влади.

¹ Закон про туризм, 1995 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 31, 241.

² Там само.

³ Там само.

Місцеве самоврядування в Україні базується на принципах народовладдя; законності; гласності; колегіальності; поєднання місцевих і державних інтересів; виборності; правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами; підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб; державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування; судового захисту прав місцевого самоврядування¹. Оптимальним напрямом реалізації названих принципів, який в сучасних умовах може забезпечити докорінну модернізацію економічних систем саме на низовому рівні, є концепція децентралізації, що успішно апробована досвідом економічно розвинених держав світу.

Децентралізація має складну структуру і включає політичну, адміністративну та фінансову компоненти. Політична децентралізація передбачає законодавче забезпечення незалежності органів місцевого самоуправління, що обрані демократичним шляхом та представляють інтереси громади, що їх обрала. Адміністративна децентралізація включає передачу органам місцевої влади належного обсягу повноважень та інструментів для їх реалізації. Фінансова децентралізація має на меті забезпечення органів місцевої влади необхідними фінансовими ресурсами та передачу функцій контролю їх використання².

Оскільки, відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування», первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста³, державна політика України у сфері місцевого самоврядування в першу чергу спирається саме на інтереси жителів територіальних громад і передбачає проведення кардинальних змін і системних реформ, децентралізацію влади – тобто передачу від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. В основу цієї політики закладено положення Європейської хартії місцевого самоврядування та наявний світовий досвід⁴.

Національна концепція децентралізації базується на таких основних положеннях Європейської хартії місцевого самоврядування.

1. Місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення.

2. Органи місцевого самоврядування в межах закону мають повне право вільно вирішувати будь-яке питання, яке не вилучене зі сфери їхньої компетенції.

3. Публічні повноваження, як правило, здійснюються переважно тими органами публічної влади, які мають найтісніший контакт з громадянином.

4. Повноваження, якими наділяються органи місцевого самоврядування, як правило, мають бути повними і виключними.

5. Якщо повноваження делегуються органам місцевого самоврядування центральним чи регіональним органом, органи місцевого самоврядування у міру можливості мають право пристосовувати свою діяльність до місцевих умов.

6. У процесі планування і прийняття рішень щодо всіх питань, які безпосередньо стосуються органів місцевого самоврядування, з останніми мають проводитися консультації, у міру можливості своєчасно і належним чином⁵.

У 2014 році урядом України було схвалено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади та План заходів щодо її реалізації, які започаткували реформу децентралізації влади у державі. Для повноцінного впровадження децентралізації у практику регіонального управління необхідними були зміни до Конституції

¹ Закон про місцеве самоврядування, 1997 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 24, 170.

² Ільїна, М.В., Шпилівий, І.М. (2016). Децентралізація управління сільськими територіями та її вплив на розвиток туризму. *Економіка та суспільство*, 2. <<http://www.economyandsociety.in.ua/journal-2/9-articles-2/108-iljina-m-v-shpilovij-i-m>> (2019, липень, 20).

³ Закон про місцеве самоврядування, 1997 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 24, 170.

⁴ Децентралізація (2019). *Державна політика, законодавчі напрацювання, проміжні результати першого етапу децентралізації влади в Україні*. <<http://decentralization.gov.ua/about>> (2019, липень, 20).

⁵ Офіційний сайт Верховної Ради України (2019). *Головна сторінка* <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws>> (2019, липень, 20).

України, які однак не були ухвалені, тому реформа на сучасному етапі відбувається в рамках положень чинного Основного Закону.

У 2014-2016 рр. було розроблено і ухвалено пакет законодавчих змін, що дали змогу розпочати реформування адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування. За даними авторів реформи, нова законодавча база значно посилила мотивацію до міжмуніципальної консолідації в країні, створила належні правові умови та механізми для формування спроможних територіальних громад, які об'єднують свої зусилля у вирішенні нагальних проблем. Також виправдала себе нова модель фінансового забезпечення місцевих бюджетів, що отримали певну автономію і незалежність¹.

Окремі територіальні громади, що володіють значними туристичними ресурсами, завдяки останнім законодавчим змінам отримали можливість більш ефективно управляти їх використанням, зокрема через організацію сільського та екологічного туризму, зокрема через підтримку створення спеціалізованих закладів розміщення – агроосель.

Однак у вітчизняних умовах в процесі впровадження модернізаційної парадигми важливим є питання не стільки обґрунтування адміністративних механізмів, як фінансового забезпечення заходів щодо модернізації сфери туризму та гостинності регіону.

У цьому контексті Європейська хартія місцевого самоврядування містить такі положення.

1. Органи місцевого самоврядування мають право в рамках національної економічної політики на власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть розпоряджатися в межах своїх повноважень.

2. Обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування відповідає їх повноваженням.

3. Частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування обов'язково формується за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону.

4. Фінансові системи, які складають підґрунтя ресурсів органів місцевого самоврядування, мають достатньо диверсифікований і гнучкий характер і повинні забезпечувати можливість приводити наявні ресурси, наскільки це можливо, у відповідність до реального зростання вартості виконуваних ними завдань.

5. Захист більш слабких у фінансовому відношенні органів місцевого самоврядування передбачає запровадження процедур бюджетного вирівнювання або аналогічних заходів з метою подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування.

6. З органами місцевого самоврядування повинні належним чином проводитись консультації про порядок передачі їм перерозподілених ресурсів.

7. Дотації органам місцевого самоврядування призначаються не для фінансування конкретних проектів.

8. Для цілей здійснення позик інвестиційного капіталу органи місцевого самоврядування мають доступ до національного ринку капіталу².

Реалізація перелічених положень у вітчизняному правовому полі уже започаткована. Однак під дією загальнодержавних чинників та значної тривалості у часі реформи щодо децентралізації влади в Україні, фінансові результати діяльності територіальних громад є дуже неоднорідними, як і кількість створених об'єднаних територіальних громад, яка має суттєві регіональні відмінності.

Як свідчать аналітичні дані, найнижчі показники фінансової спроможності характерні для більшості невеликих громад. Виняток становлять окремі невеликі громади, на території яких розміщені потужні підприємства. Наявність закономірності між фінансовою спроможністю та чисельністю населення громади пояснюють тим, що у великих громадах більш вигідно розвивати малий та середній бізнес, оскільки там є достатній трудовий ресурс, більш ємний місцевий ринок збуту товарів і послуг та кращі перспективи для сталого розвитку громади³.

¹ Децентралізація (2019). *Державна політика, законодавчі напрацювання, проміжні результати першого етапу децентралізації влади в Україні*. <<http://decentralization.gov.ua/about>> (2019, липень, 20).

² Офіційний сайт Верховної Ради України (2019). *Головна сторінка* <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws>> (2019, липень, 20).

³ Децентралізація (2019). *Оцінка фінансової спроможності 366 ОТГ за перше півріччя 2017 року у розрізі областей* <http://old.decentralization.gov.ua/pics/attachments/Reytiing_po_oblastyah_11.09.2017_.pdf> (2019, липень, 22).

З огляду на процес децентралізації влади в Україні та керуючись європейським досвідом, на думку експертів, на регіональному рівні доцільно створити єдиний фонд фінансування локальних проектів сільських громад, у т. ч. проектів сільського зеленого туризму. За такого підходу сільські громади матимуть стимул для об'єднання та кооперації, а також для залучення власних ресурсів¹.

На регіональному рівні зусилля органів місцевої влади мають бути сконцентровані на взаємодії із суб'єктами підприємницької діяльності у сфері сільського туризму та їх асоціаціями з метою створення мережі агротуристичних підприємств. На думку М. Ільїної та І. Шпильового, для цього необхідною є консультативна допомога, організація еколого-освітніх програм, курсів професійної підготовки, підвищення кваліфікації підприємців у галузі сільського туризму, створення відкритих електронних ресурсів, що пропонуватимуть послуги власників сільських садиб².

Одним із інституційних механізмів стимулювання розвитку туристичного та готельно-ресторанного бізнесу є державно-приватне партнерство.

Як зазначає І. Безуглий, «державно-приватне партнерство в рекреаційно-туристичній сфері – це співробітництво між різними за ієрархією державними органами, органами місцевого самоврядування з юридичними чи фізичними особами, що здійснюється на основі договору в порядку, що встановлений законодавством»³. Найбільш поширеними формами такого партнерства (узагальненими зразками взаємодії органів влади та приватних партнерів, що використовуються для задоволення громадських потреб) є концесія та оренда⁴.

Найкращі можливості для розробки і реалізації таких форм державно-приватного партнерства є у пам'ятко-охоронній діяльності. Концесія передбачає надання уповноваженим органом виконавчої влади чи органом місцевого самоврядування на підставі концесійного договору права створення та управління господарським об'єктом для задоволення громадських потреб. Крім цих форм можливе створення підприємств, у структурі майна яких є власність держави, приватизація для реалізації проектів зеленого туризму та санаторного лікування, розробка та реалізація національних проектів, які спрямовані на підтримку стратегічних для розвитку країни галузей національної економіки, створення спеціальних рекреаційно-туристичних зон⁵.

Приклади застосування різних форм державно-приватного партнерства з метою формування дестинацій та реставрації туристичних об'єктів наявні в областях Карпатського регіону. Однак механізми взаємодії усіх суб'єктів таких процесів все ще не врегульовані і є одним із перспективних напрямів удосконалення інституційного середовища туристичного та готельно-ресторанного бізнесу.

Висновки. Отже, незважаючи на тривалий період формування інституційних засад розвитку туризму та гостинності в Україні, наявне інституційне середовище ще досі не можна вважати збалансованим і несуперечливим. Водночас започатковані процеси децентралізації створюють нові можливості для розвитку туристичного та готельно-ресторанного бізнесу на рівні місцевих громад. Особливо перспективним є розвиток садиб сільського туризму, які можуть забезпечити суттєві додаткові доходи до місцевих бюджетів невеликих громад, на території яких не розташовані промислові підприємства. Водночас для успішного розвитку туризму та гостинності на локальному рівні необхідним є подальше вдосконалення нормативно-правового забезпечення рекреаційно-туристичної діяльності в Україні.

¹ Хвесик, М.А., Лизун, С.О. (ред.) (2015). *Економічні аспекти управління природними ресурсами та забезпечення сталого розвитку в умовах децентралізації влади в Україні*. Київ: ДУ ІСПСР НАН України, 11-12.

² Ільїна, М.В., Шпильовий, І.М. (2016). Децентралізація управління сільськими територіями та її вплив на розвиток туризму. *Економіка та суспільство*, 2. <<http://www.economyandsociety.in.ua/journal-2/9-articles-2/108-iljina-m-v-shpilovij-i-m>> (2019, липень, 20).

³ Безуглий, І.В. (2016). Наукове забезпечення державно-приватного партнерства в рекреаційно-туристичній сфері України. *Туристичний, готельний і ресторанный бізнес: інновації та тренди: тези Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7 квітня 2016 р.)*, 16-17.

⁴ Безуглий, І.В. (2014). Фактор державно-приватного партнерства в рекреаційно-туристичній сфері України. *Чернігівський науковий часопис ЧДІЕУ. Серія: Економіка і управління*, 1 (5), 135.

⁵ Стеченко, Д. М., Безуглий, І. В. (2014). Імператив державно-приватного партнерства в рекреаційно-туристичній сфері України. *Регіональна економіка*, 4, 140–141.

References:

1. Alyeksyeyeva, Y. V. (2005). Derzhavne rehulyuvannya rozvytku turystychnoyi haluzi Ukrayiny v konteksti dosvidu Frantsiyi: *avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttia naukovoho stupenyu kandydata nauk z derzhavnoho upravlinnya* [State regulation of tourism industry development in Ukraine in the context of French experience: PhD Thesis Abstract abstract of the dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of sciences in public administration]. Odessa: Odessa Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. [in Ukrainian].
2. Bezuhlyy, I. V. (2014). Faktor derzhavno-pryvatnoho partnerstva v rekreatsino-turystychniy sferi Ukrayiny. [A factor of public-private partnership in the recreational and tourism sphere of Ukraine]. *Chernihivskyy naukovyy chasopys ChDIEU. Seriya: Ekonomika i upravlinnya* [Chernihiv Scientific Journal of ChSIEM. Series: Economics and Management], 1 (5), 129-137. [in Ukrainian].
3. Bezuhlyy, I. V. (2016). Naukove zabezpechennya derzhavno-pryvatnoho partnerstva v rekreatsino-turystychniy sferi Ukrayiny [Scientific support of public-private partnership in the recreational and tourism sphere of Ukraine]. *Turystychnyy, hotelnyy i restorannyy biznes: innovatsiyi ta trendy: tezy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kyiv, 7 kvitnya 2016 r.)* [Travel, hotel and restaurant business: innovation and trends: abstracts of International scientific-practical conference. (Kyiv, April 7, 2016)], 16-17. [in Ukrainian].
4. Byrkovych, V. I. (2007). Udokonalennya derzhavnoho rehulyuvannya rozvytku turizmu na rehional'nomu rivni [Improving state regulation of tourism development at the regional level]. *Stratehichni priorityty* [Strategic priorities], 4 (5), 157-163. [in Ukrainian].
5. Halasyuk, S. S. (2007). Neobkhdnist' udokonalennya derzhavnoho rehulyuvannya sfery turizmu Ukrayiny [The need to improve state regulation of tourism in Ukraine]. *Turystychna osvita v Ukrayini: problemy i perspektyvy* [Tourism education in Ukraine: problems and prospects], 67-73. [in Ukrainian].
6. Holod, A. P. (2017). *Bezpeka rehional'nykh turystychnykh system: teoriya, metodolohiya ta problemy harantuvannya* [Security of regional tourism systems: theory, methodology and problems of guarantee]. Lviv: LDUFK. [in Ukrainian].
7. Hostyeva, N. P. (2012). Administrativnyy mekhanizm derzhavnoho rehulyuvannya turystychnoyi haluzi Ukrayiny [Administrative mechanism of state regulation of the tourist industry of Ukraine]. *Derzhavne upravlinnya: udokonalennya ta rozvytok* [Public Administration: Improvement and Development], 12. <<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=513>> (2018, July, 20). [in Ukrainian].
8. *Deklaratsiya shchodo rehionalizmu v Yevropi 1996* [Declaration on Regionalism in Europe 1996]. *Asambleya Yevropeys'kykh Rehioniv* [Assembly of the European Regions]. <http://constituanta.blogspot.com/1996_12_01_archive.html> (2019, July, 20). [in Ukrainian].
9. Derzhavna polityka, zakonodavchi napratsyuvannya, promizhni rezultaty pershooho etapu detsentralizatsiyi vlady v Ukrayini [State policy, legislative developments, interim results of the first stage of decentralization of power in Ukraine]. *Detsentralizatsiya* [Decentralization]. <<http://decentralization.gov.ua/about>> (2019, July, 20). [in Ukrainian].
10. *Zakon pro mistseve samovyriaduvannya, 1997* [Law on Local Self-Government, 1997]. (The Verkhovna Rada of Ukraine). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine], 24, 170. [in Ukrainian].
11. *Zakon pro turyzm, 1995* [Law on Tourism, 1995]. (The Verkhovna Rada of Ukraine). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine], 31, 241. [in Ukrainian].
12. Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine (2019). *Homepage* <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws>> (2019, July, 20). [in Ukrainian].
13. Ilyina, M.V., Shpylovyy, I.M. (2016). Detsentralizatsiya upravlinnya silskymy terytoriyamy ta yiyi vplyv na rozvytok turizmu [Decentralization of rural area management and its impact on tourism development]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], 2. <<http://www.economyandsociety.in.ua/journal-2/9-articles-2/108-iljina-m-v-shpilovij-i-m>> (2019, July, 20). [in Ukrainian].
14. Kozlovskyy, Ye.V. (2008). Derzhavne rehulyuvannya v haluzi turizmu: stanovlennya ta rozvytok v Ukrayini: *avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttia naukovoho stupenyu kandydata nauk z derzhavnoho upravlinnya* [State regulation in the field of tourism: formation and development in Ukraine: PhD Thesis Abstract abstract of the dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of sciences in public administration]. Kyiv: National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. [in Ukrainian].
15. Decentralization (2017). *Otsinka finansovoyi spromozhnosti 366 OTH za pershe pivrichchya 2017 roku u rozrizi oblastey* [Assessment of the financial capacity of 366 CAGs in the first half of 2017 by region]. <http://old.decentralization.gov.ua/pics/attachments/Reytiing_po_oblastyah_11.09.2017_.pdf> (2019, July, 22). [in Ukrainian].
16. Putsenteylo, P.R. (2007). *Ekonomika i orhanizatsiya turystychno-hotelnoho pidpryemnytstva* [Economy and organization of tourism and hotel business]. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury. [in Ukrainian].

17. Stechenko, D.M., Bezuhlyy, I.V. (2014). Imperatyv derzhavno-pryvatnoho partnerstva v rekreatsinyo-turystychniy sferi Ukrayiny [The imperative of public-private partnership in the recreational and tourism sphere of Ukraine]. *Rehionalna ekonomika* [Regional economy], 4, 136-146. [in Ukrainian].
18. Khvesyk, M.A., Lyzun, S.O.: eds. (2015). *Ekonomichni aspekty upravlinnya pryrodnymy resursamy ta zabezpechennya staloho rozvytku v umovakh detsentralizatsiyi vlady v Ukrayini* [Economic aspects of natural resource management and sustainable development under decentralized power in Ukraine]. Kyiv: DU IEPSR NAN Ukrayiny. [in Ukrainian].
19. Chechenya, O. (2013). Derzhavne rehulyuvannya haluzi turyzmu v Ukrayini [State regulation of tourism in Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya heohrafichna* [Bulletin of the University of Lviv. Series: Geographical], 43 (2), 301-308. [in Ukrainian].